

Marcin Warchoła
Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu

Wpływ uprawiania turystyki na kształtowanie hierarchii wartości i aspiracji życiowych podkarpackiej młodzieży szkół ponadgimnazjalnych

The Impact of Practising Tourism for the Forming of
a Hierarchy of Values and Life Aspirations of Secondary
Schools Teenagers in the Podkarpackie Province

ABSTRAKT

Gwałtowne zmiany społeczne i ekonomiczne oraz proces globalizacji niosą wiele zagrożeń dla zdrowia i rozwoju młodzieży. Wiążą się one między innymi ze zmianą aspiracji młodych ludzi, przy jednoczesnym ujawnianiu się postaw konsumpcyjnych. Jest oczywiste i dowiedzione, że aspiracje są kształtowane poprzez wartości, którymi człowiek kieruje się we własnym życiu. Wartości aprobowane przez człowieka tworzą pewną hierarchię, natomiast pod wpływem hierarchii wartości kształtuje się odpowiadająca jej hierarchia aspiracji. Dlatego też uwzględnianie wartości w badaniach aspiracji życiowych młodzieży jest bardzo istotne. Wiedza o zmianach zachodzących w aspiracjach życiowych młodzieży jest niezbędna do podjęcia skutecznych działań w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz socjalizacyj-

SŁOWA KLUCZOWE

młodzież, hierarchia wartości, aspiracje życiowe, turystyka, Podkarpackie

KEYWORDS

youth, hierarchy of values, life aspirations, tourism, Podkarpackie province

SPI Vol. 19, 2016/1
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366
DOI: 10.12775/SPI.2016.1.010

Raporty z badań

Case reports

nym. Może być także przydatna w organizowaniu i kierowaniu różnymi formami aktywności podejmowanymi przez młodych ludzi. Taką aktywnością, o dowiedzionych walorach dydaktyczno-wychowawczych, jest bezsprzecznie turystyka. Jak wskazują znawcy tematu, turystyka może być czynnikiem stymulowania „alternatywnego stylu życia”, czynnikiem zmiany postaw w kierunku poszukiwania prawdy, poznawania świata, poznawania siebie, kształtowania wrażliwości emocjonalnej, ponieważ z jednej strony jest zależna od systemu wartości, a z drugiej – jest także nośnikiem określonych wartości.

Celem niniejszego opracowania była próba diagnozy wpływu uprawiania turystyki (aktywności turystycznej) na kształtowanie hierarchii wartości, jakimi młodzi ludzie kierują się w swoim życiu poprzez ukazanie różnic pomiędzy uczniami o różnym poziomie aktywności turystycznej.

ABSTRACT

The rapid social and economic changes and the process of globalization are bringing a lot of threats to the health and growth of young people. They are connected, among others, with a change of aspiration of young people, while disclosing their consumer attitudes. It is obvious and proven, that life aspiration is being shaped through values, by which the man is guided in the own life. Values approved by the man are creating some form of hierarchy, while under the influence of the hierarchy of values it is shaped corresponding hierarchy of aspirations. Therefore, taking into account the value in the study of youth aspirations in life is very important. Knowledge about the changes taking place in the life aspirations of young people is essential to take effective action in the pedagogical and the socialization process. It may also be useful in organizing and managing various forms of activities undertaken by young people. Such an activity, with proven teaching-education advantages, is unquestionably tourism. Experts of the subject proved that the tourism could be a stimulating factor of „alternative lifestyle”, a changing factor in attitudes toward the search for truth, knowledge of the world, getting to know oneself, forming of the emotional sensitivity because, on the one hand, tourism depends on the human value system, and on the other hand, it also create specific values.

The main purpose of this study was to diagnose the influence of practising the tourism on the formation of a hierarchy of values, which young people are guided in their lives, by showing the differences between students with different levels of tourist activity.

1. Wstęp

Na gruncie psychologii i pedagogiki młodzież jest definiowana najczęściej jako kategoria wiekowa jednostek będących w stadium przejściowym między dzieciństwem a dorosłością, zmierzających w toku socjalizacji i rozwoju do osiągnięcia pełnej dojrzałości. Natomiast w naukach społecznych jest definiowana zwykle jako grupa społeczna lub też kategoria społeczno-demograficzna, która dzięki swej młodości i dynamice może stawać się czynnikiem zmiany społecznej i wywierać wpływ na przemiany całego społeczeństwa¹.

Osoby młode nie mają zobowiązań typowych dla człowieka dorosłego, takich jak praca, dom, rodzina, a jednocześnie są już w znacznym stopniu samodzielne i niezależne. Są spragnione wiedzy o świecie, poszukują odpowiedzi na wiele nurtujących je pytań, kształtując ciągle swój system wartości oraz doskonaląc różnorodne umiejętności².

Jednak gwałtowne zmiany społeczne i ekonomiczne oraz proces globalizacji niosą wiele zagrożeń dla zdrowia i rozwoju młodzieży. Wiązą się one między innymi ze zmianą aspiracji młodych ludzi, przy jednoczesnym ujawnianiu się postaw konsumpcyjnych. W aspiracjach, dążeniach i zachowaniach różnych grup młodzieży można dostrzec przemieszanie się „starych” (tj. narodowych, religijnych czy też regionalnych) i „nowych” (treści przekazów medialnych, mody, nowych trendów kultury popularnej) elementów wartości i wzorów społeczno-kulturowych, w różnych proporcjach, z tendencją do dominacji nowoczesności³.

Jak zauważyli znawcy tematu, obraz młodzieży uzyskiwany w prowadzonych w Polsce od 1989 roku badaniach okazuje się coraz bardziej skomplikowany, a rekonstrukcje świata młodzieży są czasem trudno porównywalne⁴. Na ich podstawie można jed-

¹ Por. B. Galas, *Młodzież*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3: M–O, red. T. Pilch, Warszawa 2007, s. 327.

² Por. K. Przeclawski K., *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Kraków 1997, s. 48.

³ Por. M.J. Szymański, *Uwarunkowania aktywności dzieci i młodzieży w zmieniającej się rzeczywistości*, w: *Aktywność dzieci i młodzieży*, red. S. Guz i in., Warszawa 2008, s. 12.

⁴ Por. B. Fatyga, J. Sierosławski, *Uczniowie i nauczyciele o stylach życia młodzieży i narkotykach. Raport z badań jakościowych*, Warszawa 1999, s. 37. Zob. także: K. Koseła (red.), *Młodym być... Młodzież szkolna '92*, Warszawa 1993; B. Fa-

nak nakreślić pewne cechy młodego pokolenia, nazywanego m.in. „e-generacją”, czyli ludźmi urodzonymi już w epoce Internetu. Są nimi: rozpasana konsumpcja, minimalizowanie wysiłku przy maksymalizacji doznań, brak zainteresowań i autorytetów, pasywność, cynizm, pesymizm, pragmatyzm, anarchia, destrukcja i negowanie tradycyjnych wartości⁵.

W świadomości współczesnej młodzieży zachodzą daleko idące zmiany. Przewartościowaniu ulega tradycyjny system wartości, a powszechnie szanowane autorytety często tracą znaczenie. Dlatego też wiedza o zmianach zachodzących w aspiracjach młodzieży jest niezbędna do podjęcia skutecznych działań w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz socjalizacyjnym. Może być także przydatna w organizowaniu i kierowaniu różnymi formami aktywności podejmowanymi przez młodych ludzi⁶.

Wobec powyższego, wielkiego znaczenia w wyborze stylu życia nabiera obecnie wychowanie młodzieży do rekreacji fizycznej i turystyki. Zdaniem Zofii Żukowskiej, proces ten jest nadzieją na nobilitację wartości tego rodzaju działalności w rozwijającej się cywilizacji oraz czynnikiem kształtowania osobowości i elementem zapobiegania patologiom⁷. Dlatego też na użytek niniejszej pracy, biorąc pod uwagę aspekty dydaktyczno-wychowawcze, pod pojęciem turystyki będziemy rozumieć każdy czasowy wyjazd poza miejsce stałego zamieszkania, którego celem i efektem jest wpływ na zmiany w szeroko rozumianym pojęciu osobowości. Zmiany te mogą dotyczyć zarówno sfery intelektualnej, emocjonalnej oraz działaniowej⁸.

tyga, A. Tyszkiewicz (red.), *Dzisiejsza młodzież. Stereotypy i rzeczywistość po 1989 roku*, Radom – Warszawa 1997; H. Świda-Zięba, *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, Warszawa 1995.

⁵ Por. E. Wysocka, *Doświadczenie życia w młodości – problemy, kryzysy i strategie ich rozwiązywania. Próba opisu strukturalno-funkcjonalnego modelu życia preferowanego przez młodzież z perspektywy pedagogiki społecznej*, Katowice 2010, s. 228.

⁶ Por. A. Zawada, *Aspiracje życiowe młodzieży w środowisku kulturowo zróżnicowanym*, Kraków – Katowice 2013, s. 13–15.

⁷ Por. Z. Żukowska, *Aktywna turystyka młodzieżowa i jej wartości w wychowaniu do zdrowego stylu życia*, w: *Aksjologia turystyki*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2006, s. 279–280.

⁸ Por. K. Lubański, *Pedagogiczny potencjał turystyki*, „Zeszyty Naukowe AL-MAMER” 2006, nr 3, s. 150.

Aspiracje życiowe są przedmiotem wielu badań ekspertów z dziedziny socjologii, psychologii czy też pedagogiki. Jednak, jak wskazują różni badacze, jest to zadanie dość skomplikowane, wynikające m.in. z faktu dużego zróżnicowania metod badawczych. Trudności pojawiają się już przy samej próbie interpretacji terminu „aspiracje”. Cechuje go bowiem duża wieloznaczność, gdyż używany bywa zarówno w literaturze naukowej, jak i literaturze pięknej oraz w mowie potocznej⁹.

Na potrzeby niniejszego artykułu najistotniejsze są te definicje, które podkreślają silną współzależność aspiracji i wartości. Tak jest w przypadku przywołanej przez Zbigniewa Skornego definicji zaczerpniętej z *Wielkiej encyklopedii powszechnej*, mówiącej, że w ujęciu psychologicznym aspiracje to „dążenie do osiągnięcia określonych celów, pragnienie realizacji wyższych wartości, jak różnego rodzaju ideały życiowe, światopoglądowe itp.”¹⁰. Pomocna w tym miejscu jest również definicja Antoniny Kłoskowskiej, podkreślająca, że aspiracje to „kategoria potrzeb świadomych, odnoszących się do przedmiotów i wartości aktualnie nie posiadanych lub takich, które wymagają ciągłego odnawiania, a są uznawane za godne pożądanía”. Autorka zwróciła uwagę na fakt, że pojmowanie aspiracji jako potrzeb jest ściśle powiązane z wartościami¹¹.

Jest oczywiste i dowiedzione, że wartości kształtują aspiracje, ponieważ wartości aprobowane przez człowieka tworzą pewną hierarchię, natomiast pod wpływem hierarchii wartości kształtuje się odpowiadająca jej hierarchia aspiracji¹². Dlatego też na potrzeby niniejszego opracowania aspiracje będziemy rozumieć jako zespół dążeń wyznaczonych przez hierarchię wartości, które jednostka akceptuje i zamierza osiągnąć w bliższej lub dalszej przyszłości. Powyższe powoduje, iż uwzględnianie wartości w badaniach aspiracji życiowych młodzieży jest bardzo istotne.

⁹ Por. A. Zawada, *Aspiracje życiowe młodzieży w środowisku kulturowo zróżnicowanym*, dz. cyt., s. 49.

¹⁰ Z. Skorny, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Wrocław 1980, s. 16.

¹¹ Por. D. Wiśniewski, *Aspiracje młodzieży ponadgimnazjalnej w kontekście zmian społeczno-kulturowych*, Toruń 2012, s. 24.

¹² Por. Z. Skorny, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, dz. cyt., s. 116.

Termin „wartość” (podobnie jak „aspiracje”) należy do jednych z najtrudniejszych do zdefiniowania. Wynika to z faktu, iż w różnych dyscyplinach naukowych znaczenie pojęcia wartości jest coraz większe, a jednocześnie im częściej jest ono stosowane, tym bardziej różnicuje się i rozmywa jego zakres znaczeniowy. Mówiąc o wartościach, dotykamy spraw niezmiernie ważnych dla każdego człowieka: jego aktywności poznawczej, reakcji emocjonalnych, orientacji w różnych sytuacjach – w szczególności dlatego, że dotyczą one sensu życia człowieka¹³.

Choć istnieje wiele definicji wartości, większość z nich jest zgodna co do tego, że wartości są: a) pojęciami lub przekonaniami; b) o porządkanych stanach docelowych lub zachowaniach; c) które wykraczają poza specyficzne sytuacje; d) kierują wyborami i oceną zachowań i zdarzeń oraz e) są uporządkowane według względnej ważności¹⁴.

Najczęściej jednak wszystko to, co stanowi przedmiot potrzeb, dążeń, postaw i aspiracji człowieka, a co może być przedmiotem materialnym, osobą, instytucją, ideą, rodzajem działania, typem stosunków społecznych itp. – zwykło nazywać się wartościami¹⁵.

Na ogół wartości nie funkcjonują w sposób oderwany, pojedynczo, lecz w świadomości ludzi tworzą określone układy, co prowadzi do tworzenia się systemu wartości. Każdy z tych systemów, w założeniu socjologów, ma określoną budowę hierarchiczną, z czego wynika, że jednym wartościom przypisuje się wyższą a innym niższą rangę. W praktyce oznacza to, że istnieje określona hierarchia wartości¹⁶.

W literaturze przedmiotu istnieje wiele kategorii wartości. Mieczysław Łobocki spośród klasyfikacji wartości wyjątkowo użytecznych dla teorii wychowania wymienia: 1) klasyfikację Eduarda Sprangera, obejmującą sześć grup wartości: teoretyczne, ekono-

¹³ Por. M.J. Szymański, *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*, Warszawa 2000, s. 9.

¹⁴ B. Wojciszke, *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Warszawa 2006, s. 178. Por.: S.H. Schwartz, W. Bilsky, *Toward a Universal Psychological Structure of Human Values*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1987, t. 53, s. 550–562; M. Rokeach, *The Nature of Human Values*, New York 1973.

¹⁵ Por. K. Przeclawski (red.), *Po pracy i nauce. Wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*, Warszawa 1979, s. 79.

¹⁶ Por. M.J. Szymański, *Młodzież wobec wartości*, dz. cyt., s. 20.

miczne, estetyczno-artystyczne, społeczne, polityczne, religijne; 2) klasyfikację Ryszarda Jedlińskiego, który wyodrębnia wartości: transcendentne, uniwersalne, estetyczne, poznawcze, moralne, społeczne, witalne, pragmatyczne, prestiżowe i hedonistyczne; 3) klasyfikację Janusza Homplewicza, który wyróżnił wartości transcendentne i naturalne podporządkowane Wartości Nadrzędnej, jaką jest Bóg; 4) klasyfikację Milтона Rokeacha, który wyodrębnił wartości ostateczne, odnoszące się do najważniejszych celów w życiu ludzkim i wartości instrumentalne, dotyczące najogólniejszych sposobów postępowania¹⁷.

Na potrzeby niniejszej pracy zastosowano właśnie teorię wartości Rokeacha oraz skonstruowane przez niego narzędzie badawcze, czyli Skalę Wartości (Value Survey) w polskiej adaptacji Piotra Brzozowskiego¹⁸. Teoria wartości Rokeacha jest częścią ogólniejszej teorii dotyczącej systemu przekonań (*belief system*). Zdaniem Rokeacha, „wartość jest trwałym przekonaniem, że określony sposób postępowania lub ostateczny stan egzystencji jest osobiście lub społecznie preferowany w stosunku do alternatywnego sposobu postępowania lub ostatecznego stanu egzystencji”. Wartości tworzą system hierarchiczny, dzięki czemu można stwierdzić, że jedne wartości są dla jednostki ważniejsze od innych. Rokeach stwierdził zatem, iż „system wartości jest trwałą organizacją przekonań o preferowanych sposobach postępowania lub ostatecznych stanach egzystencji wzdłuż kontinuum względnej ważności” oraz że ogólna liczba wartości cenionych przez jednostkę jest stosunkowo mała i sprowadza się do kilkudziesięciu¹⁹.

Na potrzeby niniejszej pracy postanowiono przyjrzeć się najważniejszym wartościom i kształtowaniu się ich hierarchii wśród badanej populacji uczniów szkół ponadgimnazjalnych z Podkarpacia. Starano się również ukazać związek pomiędzy wartościami cenionymi przez młodzież a aktywnością turystyczną. Dokładniej mówiąc, starano się ukazać wpływ uprawiania turystyki na hierarchię wartości respondentów.

¹⁷ Por. M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków 2006, s. 99–102.

¹⁸ Por. P. Brzozowski, *Skala Wartości – polska wersja testu Milтона Rokeacha*, w: *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej*, red. R. Drwał, Lublin 1987, s. 81–122.

¹⁹ P. Brzozowski, *Wzorcowa hierarchia wartości. Polska, europejska czy uniwersalna?*, Lublin 2007, s. 49–50.

Tematykę wartości w kontekście aktywności turystycznej poruszyli m.in.: Józef Lipiec, Krzysztof Przeclawski, Zbigniew Krawczyk, Andrzej Matuszyk, Zofia Lubowicz, Krzysztof Lubański, Bożena Alejziak, natomiast o hierarchii wartości oraz aspiracjach młodzieży w stosunku do czasu wolnego pisał Eugeniusz Kosel²⁰.

W niniejszym opracowaniu postanowiono zastosować jednak nieco inne podejście badawcze niż prezentowane przez powyższych autorów. Mianowicie w większości prac dominowała tendencja diagnozowania i opisywania wartości, które uczestnik wyjazdu zinternalizował podczas imprezy turystycznej. Różnica polega na tym, że w naszym opracowaniu starano się zbadać wpływ aktywności turystycznej na kształtowanie hierarchii wartości, którymi młodzi ludzie kierują się w swoim życiu. W tym celu najpierw zbadano testem Rokeacha hierarchię wartości młodzieży, a następnie starano się ukazać różnice w strukturze hierarchii wartości między uczniami o różnym poziomie aktywności turystycznej. W tym celu zbadano zależność pomiędzy hierarchią wartości a członkostwem w Szkolnych Kołach Krajoznawczo-Turystycznych (SKKT). W założeniu autora, młodzież działająca w SKKT powinna charakteryzować się wyższym poziomem aktywności turystycznej. Takie ujęcie zagadnienia miało na celu ukazanie wpływu uprawiania turystyki na kształtowanie hierarchii wartości młodzieży. Dokładniej mówiąc, starano się zdiagnozować, czy częstszy udział w wyjazdach turystycznych wpływał na wybór i kształtowanie wartości, którymi młodzież kieruje się w swoim życiu. Było to możliwe ponieważ Skala Wartości Rokeacha obejmuje dwie grupy wartości. Pierwszą tworzy 18 wartości ostatecznych, czyli najważniejszych celów, do których ludzie dążą w życiu. Drugą zaś, 18 wartości instrumentalnych, czyli sposobów zachowania i cech

²⁰ Zob.: J. Lipiec, *Filozofia turystyki*, w: *Nauki o turystyce*, red. R. Winiarski, („Studia i Monografie”, nr 7), Kraków 2003; K. Przeclawski, *Humanistyczne podstawy turystyki*, Warszawa 1986; Z. Krawczyk, *Aksjologiczne uwarunkowania turystyki*, w: *Antropologia sportu*, red. Z. Dziubiński, Warszawa 2002; A. Matuszyk, *Pedagogika turystyki jako stosowana aksjologia podróży*, w: *Nauki o turystyce*, red. R. Winiarski, („Studia i Monografie”, nr 7), Kraków 2003; Z. Lubowicz, *Turystyka młodzieży polskiej lat osiemdziesiątych. Społeczne funkcje i uwarunkowania*, Warszawa 1990; K. Lubański, *Turystyka indywidualna a psychologiczne determinanty zachowań*, w: *Społeczno-pedagogiczne problemy turystyki*, red. J.A. Malinowski, Warszawa 1988; B. Alejziak, *Samowychowanie a turystyka*, Kraków 2008; E. Kosel, *Zasoby czasu wolnego młodzieży*, w: *Po pracy i nauce. Wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*, red. K. Przeclawski, Warszawa 1979.

osobowości służących osiągnięciu tych stanów. Według koncepcji Rokeacha, to właśnie wartości ostateczne są głównymi wyznacznikami celów, planów życiowych oraz długotrwałych działań, zaś środki do realizacji tych działań przejawiają się w sposobach działania i określone są jako wartości instrumentalne²¹.

Badanie Skalą Wartości polega na rangowaniu listy wartości ostatecznych, a następnie instrumentalnych. Rangujący kierują się ważnością, jaką mają dla nich poszczególne wartości. Każda z wartości musi otrzymać inną rangę. I tak, najważniejsza dla danej osoby wartość z poszczególnej listy otrzymywała rangę pierwszą (otrzymywała wartość 1), natomiast najmniej ważna – rangę osiemnastą (czyli wartość 18).

2. Materiał i metoda badań

Badaniami objęto młodzież uczęszczającą do różnych typów szkół ponadgimnazjalnych (liceum ogólnokształcące – LO, technikum – T, zasadnicza szkoła zawodowa – ZSZ) z terenu województwa podkarpackiego. Badania przeprowadzono w następujących miastach: 1) miasta do 20 tys. mieszkańców – Brzozów, Sieniawa, Ropczyce; 2) miasta do 50 tys. mieszkańców – Jarosław, Sanok, Dębica; 3) miasta do 100 tys. mieszkańców – Przemyśl, Krosno; 4) miasto do 500 tys. mieszkańców – Rzeszów. Badania główne przeprowadzono w latach 2010–2011. Łącznie wzięło w nich udział ponad tysiąc respondentów. Następnie, po weryfikacji kwestionariuszy do analizy zakwalifikowano kwestionariusze 983 uczniów. W tej liczbie znalazło się 508 kobiet (51,68%) i 475 mężczyzn (48,32%); 457 uczniów liceów ogólnokształcących (46,39%), 406 uczniów techników (41,30%) oraz 120 uczniów zasadniczych szkół zawodowych (12,21%).

Spośród badanych uczniów możemy wyróżnić dwie grupy. Pierwszą stanowiła młodzież należąca do Szkolnych Kół Krajoznawczo-Turystycznych, drugą zaś grupę stanowili ci, którzy nie należeli do tego typu organizacji. Taki podział badanych miał na celu ukazanie różnic w hierarchii wartości oraz aspiracjach życiowych pomiędzy osobami o różnych poziomach aktywności turystycznej oraz świadomości i zaawansowania turystycznego.

²¹ Por. P. Brzozowski, *Skala Wartości – polska wersja testu Miltona Rokeacha*, dz. cyt. 81–122.

Metodą badań zastosowaną w niniejszej pracy był sondaż diagnostyczny, natomiast spośród technik badawczych wykorzystano technikę ankietowania. Wykorzystano także narzędzie badawcze konstrukcji własnej (Kwestionariusz Badania Aktywności Turystycznej Młodzieży), za pomocą którego zdiagnozowano poziom aktywności turystycznej oraz standaryzowane narzędzie badawcze w postaci Skali Wartości (Value Survey) Rokeacha w polskiej adaptacji Brzozowskiego. Polska wersja Skali Wartości posiada dwie podskale, obejmujące po 18 wartości każda:

I. Skala wartości ostatecznych: 1) *bezpieczeństwo narodowe* (zabezpieczenie przed napaścią); 2) *bezpieczeństwo rodziny* (troska o najbliższych); 3) *dojrzała miłość* (bliskość seksualna i duchowa); 4) *ostatnie życie* (dobrobyt); 5) *mądrość* (dojrzałe rozumienie życia); 6) *poczucie dokonania* (wniesienie trwałego wkładu); 7) *poczucie własnej godności* (samopoważanie); 8) *pokój na świecie* (świat wolny od wojen i konfliktów); 9) *prawdziwa przyjaźń* (bliskie koleżeństwo); 10) *przyjemności* (miłe uczucie, brak nadmiernego pośpiechu); 11) *równowaga wewnętrzna* (brak konfliktów wewnętrznych); 12) *równość* (braterstwo, jednakowe szanse dla wszystkich); 13) *szczęście* (radość, zadowolenie); 14) *świat piękna* (piękno natury, sztuki); 15) *uznanie społeczne* (poważanie, podziw); 16) *wolność* (niezależność osobista, wolność wyboru); 17) *zbawienie* (zbawienie duszy, życie wieczne); 18) *życie pełne wrażeń* (podniecające, aktywne).

II. Skala wartości instrumentalnych: 1) *ambitny* (pracowity, z inspiracją); 2) *czysty* (zadbany, schludny); 3) *intelektualista* (inteligentny, myślący); 4) *kochający* (czuły, delikatny); 5) *logiczny* (konsekwentny, rozumny); 6) *niezależny* (niepodporządkowany nikomu, samodzielny); 7) *obdarzony wyobraźnią* (śmiały, twórczy); 8) *odpowiedzialny* (niezawodny, rzetelny); 9) *odważny* (broniący swoich przekonań); 10) *opanowany* (powściągliwy); 11) *o szerokich horyzontach* (o otwartym umyśle); 12) *pogodny* (wesoły, niefrasobliwy); 13) *pomocny* (niosący pomoc); 14) *posłuszny* (wypełniający polecenia, pełen szacunku); 15) *uczciwy* (niezdolny do oszustwa, szczerzy, prawdomówny); 16) *uprzejmy* (życzliwy, grzeczny wobec innych); 17) *uzdolniony* (o dużych umiejętnościach); 18) *wybaczący* (gotowy do wybaczenia innym).

Brzozowski za Rokeachem podzielił metodą kompetentnych sędziów wartości ostateczne na „osobiste” i „społeczne”, natomiast wartości instrumentalne na „moralne” i „kompetencyjne”. I tak, 1) do grupy wartości społecznych zaliczono: bezpieczeństwo narodowe, pokój na świecie i równość; 2) do wartości osobistych zaliczono: bezpieczeństwo

rodziny, dojrzałą miłość, dostatnie życie, mądrość, poczucie własnej godności, prawdziwą przyjaźń, przyjemności, równowagę wewnętrzną, szczęście, zbawienie, życie pełne wrażeń; 3) do grupy wartości społeczno-osobistych weszły: poczucie dokonania, świat piękna, uznanie społeczne, wolność; 4) grupę wartości moralnych stanowią: kochający, odpowiedzialny, pomocny, posłuszny, uczciwy, uprzejmy, wybaczący; 5) w skład grupy wartości kompetencyjnych weszły: ambitny, intelektualista, logiczny, obdarzony wyobraźnią, o szerokich horyzontach, uzdolniony; 6) na grupę wartości moralno-kompetencyjnych składają się: czysty, niezależny, odważny, opanowany, pogodny²².

W niniejszym opracowaniu powyższym grupom wartości przypisano odpowiadające im grupy aspiracji zaproponowane przez Skornego, który zauważył, że „aspiracje są wskaźnikami odpowiadających im wartości”. I tak, wartościom osobistym i kompetencyjnym przypisano aspiracje osobiste, których realizacja przynosi określone korzyści i zyski dla danej osoby. Do aspiracji osobistych zaliczymy aspiracje rodzinne, ekonomiczno-materialne (bytowe), aspiracje edukacyjno-zawodowe, rekreacyjne. Natomiast do wartości społecznych i moralnych zaliczono aspiracje społeczne, wymagające nawiązywania kontaktów interpersonalnych oraz dotyczące form aktywności przynoszących korzyści określonym osobom lub grupom społecznym. Do aspiracji społecznych można zaliczyć aspiracje kierownicze, towarzyskie, prestiżu społecznego oraz aspiracje prospołeczne²³.

3. Wyniki badań

Wyniki badań zamieszczono w poniższych tabelach. Analiza wyników badań zawartych w tabeli 1 oraz tabeli 2 pozwoliła na określenie poziomu aktywności turystycznej młodzieży oraz jej charakterystykę przez pryzmat przynależności do szkolnych kół o profilu turystycznym i krajoznawczym (SKKT). Okazało się, że przynależność do SKKT miała istotnie znaczenie dla poziomu aktywności turystycznej respondentów ($\chi^2=14,873$, $C=0,123$, $p=0,000$). Znako- mita większość, bo aż 92,27%, młodzieży z SKKT wyjeżdżała poza

²² Por. P. Brzozowski, *Skala Wartości – polska wersja testu Milтона Rokeacha*, dz. cyt., s. 81–122.

²³ Por. Z. Skorny, *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, dz. cyt., s. 39–54.

miejsce swojego zamieszkania, a pozostałe 7,73% badanych nie wyjechało nigdzie w 2010 roku. Młodzież korzystała głównie z wyjazdów krajowych, zarówno tych krótkoterminowych, jak i długoterminowych. Przy czym przynależność do kół miała istotne znaczenie przy wyjazdach krajowych na 2–4 dni ($\chi^2=32,706$, $C=0,179$, $p=0,000$) oraz wyjazdach na 5 i więcej dni ($\chi^2=12,642$, $C=0,113$, $p=0,049$). Wyniki badań zawarte w obu tabelach pozwoliły pozytywnie zwerfikować pierwszą hipotezę, a mianowicie, że przynależność młodzieży do kół turystyczno-krajoznawczych powoduje wyższy poziom aktywności turystycznej. Możemy zauważyć, bowiem że młodzież z SKKT była bardziej aktywna turystycznie od pozostałych rówieśników (tabela 1). Brała również częściej udział we wszystkich rodzajach proponowanych im wyjazdów turystycznych (tabela 2).

Tabela 1.
Aktywność turystyczna w ciągu ostatniego roku a przynależność do SKKT

Uczestnictwo w wyjeździe turystycznym	Członkostwo w SKKT					
	Tak		Nie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Tak	227	92,27	602	81,73	829	84,23
Nie	19	7,73	135	18,27	154	15,77
Razem	246	100	737	100	983	100

$\chi^2=14,873$, $C=0,0123$, $p=0,000$

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2.
Rodzaj wyjazdu turystycznego a przynależność do SKKT

Rodzaj wyjazdu*	Członkostwo w SKKT					
	Tak		Nie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Krajowy na 1 dzień	161	65,67	430	58,40	591	60,12
Krajowy na 2–4 dni	166	67,81	364	49,47	530	53,81
Krajowy na 5 i więcej dni	105	42,92	246	33,47	351	35,71
Zagraniczny na 1 dzień	28	11,59	68	9,20	96	9,77
Zagraniczny na 2–4 dni	39	15,88	84	11,47	123	12,51
Zagraniczny na 5 i więcej dni	72	29,61	170	23,07	242	24,62

* Możliwość wyboru kilku odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne

W tabeli 3 przedstawiono hierarchię wartości ogółu badanej populacji uczniów, zgodną z sumą otrzymanych punktów. Opisany powyżej sposób rangowania spowodował, że w ostatecznym zestawieniu najważniejsza dla ogółu respondentów wartość otrzymała najmniejszą sumę punktów, natomiast wartość najmniej ważna – największą sumę punktów. Natomiast zestawienie w tabeli 4 przedstawia ocenę poszczególnych wartości Testem H Kruskalla-Wallisa, który bada różnice w zakresie zmiennych mierzonych w skalach porządkowych. Do analizy wykorzystano średnie arytmetyczne (\bar{x}) i mediany (me). Średnia arytmetyczna wyraża bowiem przeciętny poziom obserwowanej cechy statystycznej w zbiorowości. Mediana natomiast to „wartość”, która dzieli zbiór danych „na pół”. Wyznacza ona „wartość” środkową w zbiorze uszeregowanym rosnąco lub malejąco. W poniższej analizie występuje następująca zależność: im niższy poziom średniej i mediany określający daną wartość ostateczną lub instrumentalną, tym jest ona ważniejsza dla respondentów.

Jak można zauważyć, wyniki badań zamieszczonych w obu tabelach obrazują taką samą hierarchię wartości, tzn. wartość, która otrzymała najmniejszą liczbę punktów (tabela 3), miała równocześnie najniższą średnią arytmetyczną (tabela 4); z kolei wartość, której przypisano najwięcej punktów (tabela 3), otrzymała równocześnie najwyższą średnią (tabela 4). Dlatego też analiza wyników badań dotyczących hierarchii wartości badanej populacji zostanie przeprowadzona równocześnie dla obu tabel.

Z analizy danych wynika, że najważniejszą wartością ostateczną dla ogółu badanych okazało się *bezpieczeństwo rodziny* (suma punktów 3711, średnia 3,78, mediana 2,00). Na kolejnych miejscach uplasowały się: *szczęście* (5338 pkt, \bar{x} 5,43, me 5,00); *prawdziwa przyjaźń* (5706 pkt, \bar{x} 5,80, me 5,00); *dojrzała miłość* (5714 pkt, \bar{x} 5,81, me 4,00); *mądrość* (5715 pkt, \bar{x} 5,81, me 5,00) oraz *wolność* (6858 pkt, \bar{x} 6,98, me 7,00). Najmniej cenionymi przez badanych wartościami ostatecznymi okazały się: *świat piękna* (10799 pkt, \bar{x} 10,99, me 13,00); *uznanie społeczne* (10093, \bar{x} 10,27, me 12,00); *poczucie dokonania* (9619 pkt, \bar{x} 9,79, me 11,00); *bezpieczeństwo narodowe* (9480 pkt, \bar{x} 9,64, me 11,00) oraz *pokój na świecie* (9356 pkt, \bar{x} 9,52, me 10,00).

Spśród wartości instrumentalnych, a więc sposobów postępowania ułatwiających osiągnięcie powyższych celów ostatecznych, ankietowani uczniowie najbardziej cenili następujące wartości: *kochający*

(4777 pkt, śr 4,86, me 3,00); *uczciwy* (5748 pkt, śr 5,84, me 5,00); *odpowiedzialny* (6179 pkt, śr 6,29, me 5,00); *ambitny* (6256 pkt, śr 6,37, me 5,00); *pomocny* (6849 pkt, śr 6,97, me 6,00); *czysty* (6892 pkt, śr 7,01, me 6,00). Natomiast najniższą rangę ważności przypisano takim wartościom, jak: *posłuszny* (10521 pkt, śr 10,70, me 13,00); *o szerokich horyzontach* (9708 pkt, śr 9,88, me 11,00); *uzdolniony* (9624 pkt, śr 9,79, me 11,00); *obdarzony wyobraźnią* (9296 pkt, śr 9,46, me 11,00) oraz *logiczny* (8834 pkt, śr 8,99, me 10,00).

Można zatem zauważyć, iż w ogólnym zestawieniu pośród najbardziej cenionych przez młodzież wartości ostatecznych przeważają wartości osobiste. Bezsprzecznie najcenniejszą spośród nich okazało się *bezpieczeństwo rodziny*. Natomiast w grupie wartości najmniej istotnych dla badanych znalazły się wartości społeczne i społeczno-osobiste. Jedynie *wolność* jako wartość społeczno-osobista znalazła się na dość wysokim, szóstym miejscu w ogólnej hierarchii wartości podkarpackiej młodzieży. Wśród wartości instrumentalnych nie zanotowano tak wyraźnej różnicy pomiędzy poszczególnymi grupami. Jednak da się zauważyć, iż ważniejszą rangę młodzi przypisali większej liczbie wartości moralnych niż wartości kompetencyjnych. Odnotować należy jednak fakt, że zarówno najważniejsza (*kochający*), jak i najmniej istotna (*posłuszny*) dla badanych wartość instrumentalna pochodzą z grupy tzw. wartości moralnych. W zestawieniu tym grupa wartości moralno-kompetencyjnych znalazła się w środku „stawki”.

Stosując inne klasyfikacje i podziały wartości spotykane w literaturze przedmiotu²⁴, można podjąć próbę zaliczenia do poszczególnych grup wartości ze skali Rokeacha. Najważniejsze zatem okazały się wartości afiliacyjne, takie jak: *bezpieczeństwo rodziny*, *prawdziwa przyjaźń*, *dojrzała miłość*, *kochający*, *pomocny* czy też *równość*. Wśród wartości samorealizacyjnych wysokie rangi otrzymały: *mądrość*, *uczciwy*, *odważny*, *poczucie własnej godności*, z kolei wśród wartości „hedonistycznych” najbardziej preferowane okazały się: *szczęście*, *dostatnie życie*, *przyjemności* i *życie pełne wrażeń*. Istotne okazały się również

²⁴ Zob. np.: P. Brzozowski, *Skala Wartości – polska wersja testu Milтона Rokeacha*, dz. cyt.; M.J. Szymański, *Młodzież wobec wartości*, dz. cyt.; K. Denek, *Wartości jako źródło edukacji*, w: *Dziecko w świecie wartości*, red. B. Dymara, Kraków 2010; M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, dz. cyt.; J. Lipiec, *Świat wartości: wprowadzenie do aksjologii*, Kraków 2001.

wartości świadczące o samokontroli, czyli: *odpowiedzialny, czysty, uprzejmy, opanowany*. Natomiast mało istotne dla badanej populacji okazały się grupy wartości: prospołecznych (*bezpieczeństwo narodowe, pokój na świecie*), transcendentnych (*zbawienie*) czy też estetycznych (*świat piękna*).

Wartości ostateczne			Wartości instrumentalne		
Nazwa	suma punktów	miejsce	nazwa	suma punktów	miejsce
Bezpieczeństwo rodziny	3711	1	Kochający	4777	1
Szczęście	5338	2	Uczciwy	5748	2
Prawdziwa przyjaźń	5706	3	Odpowiedzialny	6179	3
Dojrzała miłość	5714	4	Ambitny	6256	4
Mądrość	5715	5	Pomocny	6849	5
Wolność	6858	6	Czysty	6892	6
Poczucie własnej godności	7357	7	Odważny	7568	7
Dostatnie życie	7546	8	Pogodny	7600	8
Przyjemności	8410	9	Uprzejmy	7663	9
Zbawienie	8707	10	Intelektualista	8039	10
Równość	8770	11	Niezależny	8456	11
Równowaga wewnętrzna	8806	12	Wybaczący	8649	12
Życie pełne wrażeń	9283	13	Opanowany	8659	13
Pokój na świecie	9356	14	Logiczny	8834	14
Bezpieczeństwo narodowe	9480	15	Obdarzony wyobraźnią	9296	15
Poczucie dokonania	9619	16	Uzdolniony	9624	16
Uznanie społeczne	10093	17	O szerokich horyzontach	9708	17
Świat piękna	10799	18	Posłuszny	10521	18

Tabela 3.
Hierarchia wartości badanej populacji zgodnie z sumami punktów (rang) – zestawienie ogólne

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.
Ocena wartości badanej populacji zgodnie ze średnimi i medianami z Testu H Kruskalla-Walisa (zestawienie ogólne)

Nazwa	Wartości ostateczne			Wartości instrumentalne			
	średnia	mediana	miejsce	nazwa	średnia	mediana	miejsce
Bezpieczeństwo narodowe	9,64	11,00	15	Ambitny	6,37	5,00	4
Bezpieczeństwo rodziny	3,78	2,00	1	Czysty	7,01	6,00	6
Dojrzała miłość	5,81	4,00	4	Intelektualista	8,18	8,00	10
Dostatnie życie	7,68	7,00	8	Kochający	4,86	3,00	1
Mądrość	5,81	5,00	5	Logiczny	8,99	10,00	14
Poczucie dokonania	9,79	11,00	16	Niezależny	8,60	9,00	11
Poczucie własnej godności	7,48	7,00	7	Obdarzony wyobraźnią	9,46	11,00	15
Pokój na świecie	9,52	10,00	14	Odpowiedzialny	6,29	5,00	3
Prawdziwa przyjaźń	5,80	5,00	3	Odważny	7,70	7,00	7
Przyjemności	8,56	9,00	9	Opanowany	8,81	9,00	13
Równowaga wewnętrzna	8,96	10,00	12	O szerokich horyzontach	9,88	11,00	17
Równość	8,92	10,00	11	Pogodny	7,73	8,00	8
Szczęście	5,43	5,00	2	Pomocny	6,97	6,00	5
Świat piękna	10,99	13,00	18	Posłuszny	10,70	13,00	18
Uznanie społeczne	10,27	12,00	17	Uczciwy	5,85	5,00	2
Wolność	6,98	7,00	6	Uprzejmy	7,80	8,00	9
Zbawienie	8,86	9,00	10	Uzdolniony	9,79	11,00	16
Życie pełne wrażeń	9,44	10,00	13	Wybaczający	8,80	9,00	12

Źródło: opracowanie własne

Bardzo istotna w kontekście niniejszej pracy jest analiza wyników badań zawartych w tabeli 5, dotyczących różnic w hierarchii wartości pomiędzy członkami szkolnych kół krajoznawczo-turystycznych a uczniami nienależącymi do tego typu organizacji. Okazało się, że dla człon-

ków SKKT najważniejsze wartości ostateczne stanowiły: *bezpieczeństwo rodziny* (śr 4,00), *szczęście* (śr 5,33), *prawdziwa przyjaźń* (śr 5,66), *mądrość* (śr 5,89), *dojrzała miłość* (śr 6,21) oraz *wolność* (śr 7,02). Najniżej natomiast oceniono: *świat piękna* (śr 10,88), *uznanie społeczne* (śr 10,64), *bezpieczeństwo narodowe* (śr 10,28), *poczucie dokonania* (śr 10,01), *zbarwienie* (śr 9,81) oraz *pokój na świecie* (śr 9,81). Uczniowie niebędący członkami SKKT za główne cele życiowe uznali te same wartości, nadając im jedynie nieco inne rangi. I tak, hierarchia najważniejszych dla tej grupy wartości ostatecznych przedstawia się następująco: *bezpieczeństwo rodziny* (śr 3,71), *szczęście* (śr 5,44), *dojrzała miłość* (śr 5,68), *mądrość* (śr 5,79), *prawdziwa przyjaźń* (śr 5,85) oraz *wolność* (śr 6,97). Natomiast najniżej cenione okazały się: *świat piękna* (śr 11,01), *uznanie społeczne* (śr 10,16), *poczucie dokonania* (śr 9,71), *życie pełne wrażeń* (śr 9,47), *bezpieczeństwo narodowe* (śr 9,43) oraz *pokój na świecie* (śr 9,42). Zatem najmniej pożądane cele ostateczne były również bardzo zbliżone w obu grupach. Różnica istniała jedynie w ocenie jednej pozycji, tzn. *zbarwienie*, której członkowie SKKT przypisali miejsce 14. Została ona przez uczniów z „opozycyjnej” grupy zastąpiona *życiem pełnym wrażeń*. Druga różnica polegała na rangowaniu poszczególnych wartości. Okazało się również, że wartości instrumentalne, które uzyskały najwyższą preferencję w grupie członków SKKT, stanowiły: *kochający* (śr 5,25), *uczciwy* (śr 5,90), *ambitny* (śr 6,47), *odpowiedzialny* (śr 6,50), *czysty* (śr 7,33) oraz *pomocny* (śr 7,38). Grupa uczniów spoza kół turystycznych za najważniejsze drogi postępowania uznała te same wartości, nadając im jedynie nieco inne rangi.

Wartości ostateczne	Członek SKKT					
	Tak			Nie		
	średnia	mediana	miejsce	średnia	mediana	miejsce
Bezpieczeństwo narodowe	10,28	12,00	16	9,43	10,00	14
Bezpieczeństwo rodziny	4,00	2,00	1	3,71	2,00	1
Dojrzała miłość	6,21	5,00	5	5,68	4,00	3
Dostatnie życie	8,03	8,00	8	7,56	7,00	8
Mądrość	5,89	5,00	4	5,79	5,00	4
Poczucie dokonania	10,01	11,00	15	9,71	11,00	16

Tabela 5.

Ocena wartości zgodnie ze średnimi i medianami z Testu H Kruskalla-Wallisa (zestawienie ogólne) a przynależność do SKKT

Wartości ostateczne	Członek SKKT					
	Tak			Nie		
	średnia	mediana	miejsce	średnia	mediana	miejsce
Poczucie własnej godności	7,59	7,00	7	7,44	7,00	7
Pokój na świecie	9,80	10,50	13	9,42	10,00	13
Prawdziwa przyjaźń	5,66	5,00	3	5,85	5,00	5
Przyjemności	8,81	9,00	10	8,46	9,00	9
Równowaga wewnętrzna	9,33	10,00	12	8,83	9,00	11
Równość	8,61	9,00	9	9,01	10,00	12
Szczęście	5,33	5,00	2	5,44	4,00	2
Świat piękna	10,88	13,00	18	11,01	13,00	18
Uznanie społeczne	10,64	12,00	17	10,16	12,00	17
Wolność	7,02	7,00	6	6,97	7,00	6
Zbawienie	9,81	11,00	14	8,54	9,00	10
Życie pełne wrażeń	9,31	10,00	11	9,47	10,00	15
Wartości instrumentalne						
Ambitny	6,47	6,00	3	6,34	5,00	4
Czysty	7,33	6,00	5	6,91	6,00	6
Intelektualista	8,03	8,00	10	8,21	8,00	10
Kochający	5,25	4,00	1	4,73	3,00	1
Logiczny	8,75	9,00	11	9,04	10,00	14
Niezależny	9,27	10,00	14	8,40	8,00	11
Obdarzony wyobraźnią	9,98	11,00	16	9,30	10,00	15
Odpowiedzialny	6,50	5,00	4	6,21	5,00	3
Odważny	7,77	8,00	8	7,64	7,00	7
Opanowany	8,85	9,00	12	8,80	10,00	13
O szerokich horyzontach	9,97	11,50	15	9,84	11,00	17
Pogodny	7,82	8,00	9	7,68	8,00	8
Pomocny	7,38	7,00	6	6,84	6,00	5
Posłuszny	11,04	13,00	18	10,58	12,00	18
Uczciwy	5,90	5,00	2	5,82	5,00	2
Uprzejmy	7,72	8,00	7	7,81	7,00	9
Uzdolniony	10,25	11,00	17	9,65	10,00	16
Wybaczący	9,01	10,00	13	8,73	9,00	12

Źródło: opracowanie własne

Podsumowując porównanie systemu wartości obu grup, możemy stwierdzić, że są one bardzo podobne. Zarówno członkowie SKKT, jak i ich „niestowarzyszeni” koledzy, dążą do tych samych celów życiowych oraz obierają podobne drogi postępowania. Dominujące okazały się w obu grupach wartości afiliacyjne, hedonistyczne oraz samorealizacyjne, natomiast najmniejszą wagę przywiązywano do wartości prospołecznych, kompetencyjnych oraz estetycznych. Istnieje natomiast nieznaczna różnica w hierarchii wartości pomiędzy obiema grupami. Można wyróżnić bowiem kilka wartości, których ocena różniła się dość znacznie w obu grupach. Członkowie Szkolnych Kół Krajoznawczo-Turystycznych wyżej ocenili takie wartości, jak: *życie pełne wrażeń*, *równość*, *prawdziwą przyjaźń* i *logiczny*. Nie powinno to dziwić, ponieważ – jak możemy zauważyć – są to wartości, których związek z uprawianiem turystyki jest bardzo bliski. Bowiem *życie pełne wrażeń* opisano w Value Survey jako podniecające i aktywne; *równość* jako braterstwo; *prawdziwa przyjaźń* jako bliskie koleżeństwo; *logiczny* jako konsekwentny, rozumny. Analiza tychże cech wskazuje na bezpośredni związek z uprawianiem turystyki, która wiąże się m.in. z aktywnością, współpracą w grupie, odpowiedzialnością za współtowarzysza eskapady, a więc i bliską przyjaźnią oraz konsekwentnym i rozumnym dążeniem do celu wyprawy turystycznej. Zastanawiające jest natomiast umieszczenie przez członków SKKT wartości *świat piękna* na ostatnim, tj. 18 miejscu w hierarchii wartości ostatecznych. Okazało się, że ta wartość, opisywana jako piękno natury i sztuki, a więc fundamenty na których oparta jest turystyka i krajoznawstwo, nie była w ogóle doceniana przez badanych. Jest to tym bardziej niepokojące, że nawet uczniowie z SKKT, a więc osoby od których oczekiwać można dużo większej świadomości turystycznej, a jednocześnie większej wrażliwości na piękno otaczającego świata, wykazały się ignorancją emocjonalną w tym zakresie.

4. Wnioski

Na podstawie analizy wyników badań ustalono hierarchię wartości podkarpackiej młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych, a tym samym odpowiadającą jej hierarchię aspiracji. Przeprowadzona analiza wykazała, iż wśród badanej populacji dominują aspiracje osobiste, w tym najważniejsze okazały się aspiracje rodzinne. Nie powinno to

dziwić, ponieważ troska o najbliższych, bliskość duchowa i seksualna, bliskie koleżeństwo, czułość, a w szczególności poszukiwanie akceptacji wynikające z potrzeby bezpieczeństwa, to podstawowe założenia afiliacji, a zarazem podstawowe dążenia młodego człowieka. Rodzinę stawia się na czele wszystkich wartości i jej podporządkowuje inne wartości. Jednak znaczenie rodziny możemy tu rozpatrywać w kontekście założenia rodziny własnej. Natomiast budząca się seksualność dorastającej młodzieży sprawia, że na wysokim miejscu w hierarchii sytuuje ona wartości związane ze związkami partnerskimi opartymi na uczuciu.

Ważną grupą wartości, a przez to aspiracji, były wartości hedonistyczne. Znaczenie tych wartości możemy powiązać z liberalizacją życia i coraz większą wolnością obywateli. Można w tym miejscu przytoczyć słowa Mirosława Szymańskiego: „Młodzież ucząca się w szkole ponadgimnazjalnej wie, że warto korzystać z życia i nie zamierza tracić tej możliwości”²⁵.

Najmniej istotne dla badanej populacji okazały się wartości i aspiracje prospołeczne (*bezpieczeństwo narodowe, pokój na świecie*) i estetyczne (*świat piękna*). Okazało się, że badana populacja nie jest jeszcze gotowa do zaangażowania się w realizację idei społecznie ważnych. Może to być wynikiem trwającego w naszym kraju przez wiele lat kryzysu zaufania społecznego oraz słabości systemu edukacji, w którym nie wpaja się skutecznie najbardziej elementarnych wartości.

Zdecydowanie na ostatnim miejscu znalazły się wartości estetyczne, których nośnikami mogą być rzeczy, żywe organizmy, osoby, ale także przedmioty sztuki. Młodzi ludzie z Podkarpacia, umieszczając na ostatnim miejscu w hierarchii wartości *świat piękna* definiowany jako piękno natury i sztuki, okazali się mało wrażliwi na piękno wytworów przyrody oraz piękno dzieł ludzkich. Jest to sytuacja niepokojąca, ponieważ świadczy o lekceważeniu tej grupy wartości w wychowaniu i edukacji.

Bardzo istotnym porównaniem było zestawienie preferowanych wartości pomiędzy członkami szkolnych kół krajoznawczo-turystycznych a uczniami do nich nienależącymi. Miało to w zamysle autora ukazać wpływ aktywności turystycznej na kształtowanie hierarchii wartości, a przez to aspiracji młodego pokolenia. Jednak po-

²⁵ M.J. Szymański, *Młodzież wobec wartości*, dz. cyt., s. 51.

równanie obu grup pokazało, że są one bardzo zbliżone. Zarówno członkowie SKKT, jak i pozostali uczniowie, dążą do tych samych celów życiowych oraz obierają podobne drogi postępowania. Dominujące okazały się w obu grupach wartości i aspiracje afiliacyjne, hedonistyczne oraz samorealizacyjne, natomiast najmniejszą wagę przywiązywano do wartości prospołecznych, kompetencyjnych oraz estetycznych. Istnieje natomiast nieznaczna różnica w hierarchii wartości pomiędzy obiema grupami. Wyróżniono kilka wartości, których ocena różniła się dość znacznie w obu grupach. Członkowie szkolnych kół krajoznawczo-turystycznych wyżej ocenili takie wartości, jak: *życie pełne wrażeń*, *równość*, *prawdziwą przyjaźń* i *logiczny*, których analiza wskazuje na bezpośrednie związki z uprawianiem turystyki. Natomiast wartość *świat piękna*, opisywana jako piękno natury i sztuki, a więc podstawowy walor turystyki i krajoznawstwa, nie była w ogóle doceniana przez badanych. Jest to fakt bardzo niepokojący i dający dużo do myślenia. Podsumowując analizę przeprowadzonych badań i interpretację wyników, nie można niestety potwierdzić znaczącego wpływu uprawiania turystyki przez podkarpacką młodzież szkół ponadgimnazjalnych na kształtowanie jej systemu i hierarchii wartości, a przez to aspiracji życiowych.

BIBLIOGRAFIA

- Alejskiak B., *Samowychowanie a turystyka*, Wydawnictwo „Albis”, Kraków 2008.
- Brzozowski P., *Skala Wartości – polska wersja testu Milтона Rokeacha*, w: *Techniki kwestionariuszowe w diagnostyce psychologicznej*, red. R. Drwał, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1987.
- Brzozowski P., *Wzorcowe hierarchie wartości. Polska, europejska czy uniwersalna?*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2007.
- Denek K., *Wartości jako źródło edukacji*, w: *Dziecko w świecie wartości*, red. B. Dymara, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
- Fatyga B., Sierosławski J., *Uczniowie i nauczyciele o stylach życia młodzieży i narkotykach. Raport z badań jakościowych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 1999.
- Fatyga B., Tyszkiewicz A. (red.), *Dzisiejsza młodzież. Stereotypy i rzeczywistość po 1989 roku*, Instytut Technologii Eksploatacji, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Radom – Warszawa 1997.
- Galas B., *Młodzież*, w: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. 3: *M–O*, red. T. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007.

- Kosel E., *Zasoby czasu wolnego młodzieży*, w: *Po pracy i nauce. Wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*, red. K. Przeclawski, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1979.
- Koseła K. (red.), *Młodym być... Młodzież szkolna '92*, CBOS, Warszawa 1993.
- Krawczyk Z., *Aksjologiczne uwarunkowania turystyki*, w: *Antropologia sportu*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2002.
- Lipiec J., *Filozofia turystyki*, w: *Nauki o turystyce*, red. R. Winiarski, („Studia i Monografie”, nr 7), AWF, Kraków 2003.
- Lipiec J., *Świat wartości: wprowadzenie do aksjologii*, „Fall”, Kraków 2001.
- Lubański K., *Pedagogiczny potencjał turystyki*, „Zeszyty Naukowe ALMA-MER” 2006, nr 3.
- Lubański K., *Turystyka indywidualna a psychologiczne determinanty zachowań*, w: *Spoleczno-pedagogiczne problemy turystyki*, red. J.A. Malinowski, Instytut Turystyki, Warszawa 1988.
- Lubowicz Z., *Turystyka młodzieży polskiej lat osiemdziesiątych. Spoleczne funkcje i uwarunkowania*, Instytut Turystyki, Warszawa 1990.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- Matuszyk A., *Pedagogika turystyki jako stosowana aksjologia podróży*, w: *Nauki o turystyce*, red. R. Winiarski, („Studia i Monografie”, nr 7), AWF, Kraków 2003.
- Przeclawski K., *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, „Albis”, Kraków 1997.
- Przeclawski K., *Humanistyczne podstawy turystyki*, Instytut Turystyki, Warszawa 1986.
- Przeclawski K. (red.), *Po pracy i nauce. Wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1979.
- Rokeach M., *The Nature of Human Values*, The Free Press, New York 1973.
- Schwartz S.H., Bilsky W., *Toward a Universal Psychological Structure of Human Values*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1987, t. 53, s. 550–562.
- Skorny Z., *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1980.
- Szymański M.J., *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2000.
- Szymański M.J., *Uwarunkowania aktywności dzieci i młodzieży w zmieniającej się rzeczywistości*, w: *Aktywność dzieci i młodzieży*, red. S. Guz i in., WSP TWP, Warszawa 2008.
- Świda-Zięba H., *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, ISNS UW, Warszawa 1995.
- Wiśniewski D., *Aspiracje młodzieży ponadgimnazjalnej w kontekście zmian społeczno-kulturowych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.

- Wojciszke B., *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
- Wysocka E., *Doświadczenie życia w młodości – problemy, kryzysy i strategie ich rozwiązywania. Próba opisu strukturalno-funkcjonalnego modelu życia preferowanego przez młodzież z perspektywy pedagogiki społecznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
- Żukowska Z., *Aktywna turystyka młodzieżowa i jej wartości w wychowaniu do zdrowego stylu życia*, w: *Aksjologia turystyki*, red. Z. Dziubiński, Salezjańska Organizacja Sportowa RP, Warszawa 2006.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr Marcin Warchoła
Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna
im. ks. B. Markiewicza w Jarosławiu
e-mail: marcin.warchola@pwste.edu.pl